

Marko Jelenić, *Kanfanar 1811. - 1825. Demografska kretanja i svakodnevica u životu jedne župe, Kanfanar: Udruga Dvegrajci – Općina Kanfanar, 2017., 278 str.*

Istarska je historiografija obogaćena još jednim vrlo vrijednim i zanimljivim izdanjem, monografijom Marka Jelenića, učitelja Povijesti i Talijanskoga jezika u osnovnim školama u Kanfanaru i Savičenti, koja u analizi arhivskih vrela i literature opisuje stanje u doba klimatske, agrarne i demografske krize u navedenom naselju središnje Istre. S obzirom da je područje Kanfanara i njegove okolice u povijesnim izvorima vrlo dobro dokumentirano, autor je uspio detaljno istražiti i rekonstruirati mnoge aspekte iz svakodnevnoga života.

Prvi dio knjige donosi nekoliko povijesnih crtica o Dvigradu i Kanfanarštini tijekom srednjega i novog vijeka (str. 7 – 16). Na tom su području još od prapovijesti postojali povoljni životni uvjeti, o čemu svjedoče zanimljivi nalazi iz pećinskih i gradinskih lokaliteta toga doba. Iz kasnijega je razdoblja znamenita utvrda bio Dvigrad, prvi put u pisanim vrelima zabilježen u drugoj polovici IX. stoljeća, a smješten na važnom prometnom putu koji je unutrašnjost Istre kroz Limsku dragu povezivao sa zapadnom obalom. Mlečani su ga zauzeli početkom XV. stoljeća te je tada započeo njegov gospodarski i administrativni uspon koji ga je tada pretvorio u jedno od najznačajnijih naselja na Poluotoku. No, procvat nije dugo trajao i nakon perioda dekadencije, Dvigrad je propao početkom XVIII. stoljeća, kada su se njegovi posljednji žitelji preselili u obližnji Kanfanar. Te najveće i najimpozantnije ruševine jednoga srednjovjekovnog naselja u Istri i dalje su vrlo privlačan mamac ne samo turistima koji ih često obilaze, posebice tijekom ljetnih mjeseci, nego i povjesničarima i ostalim istraživačima koji nastavljaju tragati za još uvijek neistraženim vrelima, u želji da o ovom davno napuštenom gradiću, u kojem je u trenutku njegova najvećeg napretka obitavalo preko 1000 žitelja, saznaju nešto novo.

Jelenić potom donosi pregled historiografije (17 – 20) te navodi povjesničare i ostale stručnjake koji su pisali o dvigradskom području. Među njima se posebice ističu predstavnici starije historiografije, Giacomo Filippo Tomasini, Gianrinaldo Carli, Pietro Kandler, Antonio Gnirs i Bernardo Benussi, te oni noviji, kao što su Branko Marušić, Giovanni Radosi, Miroslav i Slaven Bertoša, a zadnjih godina i Marko Jelenić. Od istraživača na terenu svakako valja spomenuti Antona Medena, vjerojatno najboljega poznavatelja dvigradskoga i kanfanarskog područja, koji već dugo godina surađuje s brojnim istarskim stručnjacima koje zanima ovaj kraj. Izvorni se dokumenti o njemu uglavnom čuvaju u Državnom arhivu u Pazinu i Arhivu Župe sv. Silvestra u Kanfanaru, iako ih, dakako, ima i u svim ostalim pismohranama gdje postoje isprave o Istri. Godine 2007. izdan je i Statut općine Dvigrad, a u najnovije je vrijeme u Kanfanaru osnovana i Udruga Dvegrajci koja organizira znanstveno-stručni skup »Crtice iz povijesti Kanfanarštine« i tiska *Dvegrajski zbornik*, što predstavlja važno nastojanje da se prošlost ovoga teritorija proučava i suvremenim transdisciplinarnim pristupom.

Sljedeće se poglavlje odnosi na razdoblje francuske i austrijske uprave (21 – 23), a potom autor piše o crkvenom ustrojstvu Župe sv. Silvestra (24 – 75), analizirajući dokumente

iz njezina arhiva. Istoimena je mjesna crkva u današnjem obliku izgrađena 1695., na mjestu starije iz XIII. stoljeća, posvećena je 1714., kada je biskup Antonio Vaira donio odluku o preseljenju Sv. Tijela iz dvigradske crkve sv. Sofije u Kanfanar, a potom je 1866. proširena za povećani broj vjernika. Pisac spominje i stare grobnice koje se u njoj nalaze, a odnose se na period do početka XIX. stoljeća, jer je kasnije zakonom zabranjeno pokapanje unutar crkava. Kanfanarska župna crkva ima nekoliko oltara, a glavni je posvećen upravo sv. Sofiji i sv. Silvestru. Veće je umjetničke vrijednosti i šesterokutna gotička propovjedaonica koja je donesena iz Dvigrada. Erudit Gianrinaldo Carli navodi da se 1790. ona još nalazila u crkvi sv. Sofije u Dvigradu, pa se pretpostavlja da je u crkvu sv. Silvestra u Kanfanaru vjerojatno premještena početkom XIX. stoljeća. Prema dosad poznatim podacima, kanfanarsko se groblje najprije nalazilo na području oko samostana sv. Petronile, uz put prema Dvigradu, a novo je groblje, koje je i danas u funkciji, 1889. izgradio tamošnji župnik i preporoditelj Petar Studenac. Jelenić dalje raspravlja o župnim приходima, popisu kanonika, župnika i ubiratelja desetina, vizitaciji Kanfanara od strane biskupa Antonija Peteanija 1831., inventarima crkava sv. Silvestra u Kanfanaru, sv. Duha u Korenićima i sv. Marije Magdalene u Šorićima te imovini župnika.

Posebno je poglavlje posvećeno bilježničkim spisima Gašpara Medena (76 – 95), a u knjizi je analizirano sedam isprava: oporuke Foške Radetić, Ane Katarine Burić i Šime Banka, donacija Miha Pušara, ugovor između Zvana Maružina i Zvana Pucića, vraćanje duga Martina Okreta te ugovor Nazarija Lugnanija sa sinom. Spomenuti su zapisi vrlo značajni za shvaćanje društvenih i gospodarskih odnosa, a pokazuju da je tamošnje žiteljstvo uglavnom bilo siromašno.

Svoje su mjesto u knjizi našli i podatci o otvaranju škole u Kanfanaru (96 – 97), detalji prikaza područja u Franciskanskom katastru (98 – 131), uz opise klimatskih i poljoprivrednih kretanja te kretanja cijena namirnica i usluga rada. Poznato je da su s Kanfanarštine potjecali i neki zlikovci za kojima je bila raspisana tjeratica, a oni su zbog velike snalažljivosti stalno izmicali državnim vlastima. Pozornosti je svakako vrijedan i dio o lokalnim toponimima, iz kojih je vidljivo da su kanfanarskoj župi pripadala 22 naselja. Franciskanski je katastar izvrsna polazišna točka za proučavanje raznolikih segmenata stanja u Istri u navedenom razdoblju. Tada zabilježena prezimena pretežito su se zadržala do danas.

Autor je analizirao i dva popisa stanovništva koja su austrijske vlasti obavile 1803. i 1806., popis francuskih vlasti iz 1811. te popise 1819. i 1824. (132 – 144). Iz njih doznajemo točan broj žitelja u svim naseljima, podijeljen i prema njihovim prezimenima.

U poglavlju o demografskim kretanjima u doba napoleonske uprave (145 – 164) Jelenić ističe da za područje Kanfanarštine nisu sačuvane sve matične knjige iz navedenoga razdoblja, već samo civilna matična knjiga rođenih, vjenčanih i umrlih za 1811., i to tako da su se u zasebnu matičnu knjigu upisivali navještaji vjenčanja, dok su se u drugu upisivali sami činovi vjenčanja. Analizirao je kretanje nataliteta, nupcijaliteta i mortaliteta po pojedinim selima, istaknuvši da je tada na Kanfanarštini zabilježena manja kriza smrtnosti te negativan demografski trend. Osim u Kanfanaru, Burićima i Dobravcima, svugdje je bilo više umrlih nego rođenih osoba.

Razdoblje druge austrijske uprave (165 – 249) bilo je, pak, poznato po naglašenijim klimatskim nepravilnostima te velikoj oskudici iz 1817., zbog čega dolazi do povećane smrtnosti. Velike količine kiše i mraza zimi te suša ljeti doveli su do smanjivanja uroda, cijene su namirnica rasle, a poljoprivreda je propadala. Krizno je razdoblje dobro uočljivo i iz matičnih knjiga umrlih, gdje je zabilježen čitav niz bolesti povezanih s lošom prehranom, a i broj smrtnih slučajeva zbog gladi bio je mnogo veći nego inače. Nova je kriza mortaliteta uslijedila i u kasnijim godinama. Autor je u zaključku poglavlja istaknuo činjenicu da je u razmatranom razdoblju kriza bila pogodila čitavu Europu, pa se tako neizbježno morala odraziti i na Istru, odnosno Kanfanarštinu. No, unatoč lošoj situaciji tijekom kriza, može se ustvrditi da je demografski trend općenito bio pozitivan jer se uobičajeno rađalo više ljudi nego što ih je umiralo. Zbog agrarnoga obilježja toga kraja, broj vjenčanja i rođenja bio je povezan s radovima na polju. To je područje nastanjivalo pretežito hrvatsko stanovništvo, što se dobro vidi iz imena i prezimena.

Na kraju knjige slijedi još Popis korištenih izvora i literature (250 – 260), sažetci na hrvatskom (261 – 262), engleskom (263 – 264) i talijanskom jeziku (265 – 266), indeks mjesta i pojmova (267 – 268), indeks imena (269 – 270), bilješka o autoru (271 – 272) te izvadci iz recenzija prof. dr. sc. Slavena Bertoše (273 – 274) i dr. sc. Marija Sošića (275).

Knjiga je u prvome redu namijenjena znanstvenicima i istraživačima koji se bave proučavanjem istarske prošlosti na temelju analize povijesnih vrela, ali je prikladna i za mnogo širu publiku, ponajprije Kanfanarce koji će iz nje saznati mnoge dragocjene podatke o vlastitome mjestu. Obogaćena je s 43 stare razglednice, 20 grafikona i 35 tablica. Izvrsno se uklapa u već dugo vremena postojeći niz monografija o manjim istarskim naseljima i njihovoj osebujnoj prošlosti. Na jednome mjestu donosi veliku količinu važnih detalja, od kojih su mnogi dosad bili potpuno nepoznati, čime predstavlja potpuno nov doprinos kojim autor osvjetljava zanimljiv period kanfanarske prošlosti. Također, osnovni je cilj ove studije dati poticaj daljnjim istraživanjima.

Metodološki gledano, napominjem da je autor svoje spoznaje o važnim povijesnim odrednicama kanfanarske prošlosti nastojao dodatno obogatiti čitavim nizom primjera, donoseći na kraju poglavlja prijepise iz arhivske građe. Raspravljajući o znanstvenom i stručnom doprinosu djela, bitno je istaknuti činjenicu da je autor pokazao velik istraživački i spisateljski napor jer iščitavati arhivsko gradivo nije ni kratkotrajan ni lagan posao. S obzirom da je i sam Kanfanarac, iskazao se i kao vrstan poznavatelj i kraja i problematike o kojoj piše, a svakako i izvrstan interpretator predloženih podataka, primjereno uklopljenih u povijesni kontekst.

Postojeća je saznanja Marko Jelenić vješto uklopio u suvremeni kontekst kanfanarske prošlosti te tako dao novi historiografski doprinos, a bogato kanfanarsko kulturno-povijesno nasljeđe sačuvao za buduća pokoljenja.

Slaven Bertoša